

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy JUDr. Jaroslava Vlašína a soudců JUDr. Petra Průchy a JUDr. Jana Vyklického v právní věci žalobce: **P. Č.**, proti žalovanému: **Městský soud v Brně**, se sídlem Polní 39, 608 01 Brno, o žalobě ze dne 15. 6. 2011, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 23. 1. 2013, č. j. 30 A 70/2011 – 39,

t a k t o :

- I. Kasační stížnost **s e z a m í t á .**
- II. Žalobce **n e m á** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

O d ů v o d n ě n í :

Žalobou ze dne 15. 6. 2011 se žalobce (dále též „stěžovatel“) domáhal, aby Krajský soud v Brně zakázal Městskému soudu v Brně pokračovat v porušování jeho práva na účinný opravný prostředek a poskytl mu soubor informací ze žádosti ze dne 11. 3. 2011. Stěžovatel spolu s podáním žaloby nezaplatil soudní poplatek. Krajský soud v Brně jej proto usnesením ze dne 29. 8. 2012, č. j. 30 A 70/2011 - 18, k zaplacení soudního poplatku vyzval.

Ve svém podání doručeném krajskému soudu dne 24. 9. 2012 stěžovatel požádal o osvobození od soudních poplatků s ohledem na naprostý nedostatek prostředků a sociální poměry. Ke své žádosti připojil čestné prohlášení, ve kterém uvedl, že způsob jeho bydlení je „nenájemní“, výši výdělečných zdanitelných příjmů neuvedl, výše nezdanitelných příjmů je „tisíc korun od června 2012“, důvodem jeho „nevýdělečné činnosti“ je plná invalidita, má tisícové peněžní závazky, má nenarušenou způsobilost krást, jeho úvěrová bonita je „-2“, je příjemcem nevyplácených státních příspěvků podle zákona č. 111/2006 Sb.

Krajský soud v Brně výrokem I. usnesení ze dne 23. 1. 2013, č. j. 30 A 70/2011 – 39, rozhodl o tom, že se stěžovateli osvobození od soudních poplatků nepřiznává. Výrokem II. tohoto usnesení stěžovatele vyzval k zaplacení soudního poplatku za žalobu ve stanovené lhůtě. Ohledně prohlášení stěžovatele ze dne 24. 9. 2012 uvedl, že údaje týkající se jeho příjmů jsou buď nevyplněné, stěžovatel buď tvrdí, že žádné příjmy nemá, případně tvrdí, že je má - státní příspěvky dle zákona 111/2006 Sb. Vůbec ovšem neuvádí, od kdy a v jaké výši tyto dávky pobírá. Z uvedeného prohlášení nelze zjistit, kde stěžovatel fakticky bydlí a jaké jsou jeho náklady na bydlení. Dále není zřejmé, co míní prohlášením „výše peněžních závazků: tisíce“ a co chtěl dokazovat údajem, že má nenarušenou způsobilost krást. Z tvrzení stěžovatele o plné invaliditě nevyplývá, zda mu byl přiznán invalidní důchod. Věrohodnost a pravděpodobnost tvrzení stěžovatele uplatněných v rámci uvedeného prohlášení je snižována jeho obsahem. Jak uvedl Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 4. 9. 2012, č. j. 7 Ans 15/2012 – 15, www.nssoud.cz, může žadatel nedostatek prostředků pro zaplacení soudního poplatku prokazovat i jinak, než řádným vyplněním Prohlášení, ovšem vždy pouze tak, aby to poskytovalo úplný obraz o žadatelových majetkových a osobních poměrech. Krajský soud má za to, že v dané věci tato podmínka splněna nebyla a potřebné podklady pro možnost úvahy o částečném či úplném osvobození od soudních poplatků nebyly soudu předloženy. Platí přitom, že nesplní-li účastník svoji povinnost důkazní, soud výdělkové a majetkové poměry nezjišťuje.

Krajský soud v Brně dále posuzoval předmětnou žádost stěžovatele z toho hlediska, zda se nejedná o zneužití práva. Poukázal přitom na usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 9. 2012, č. j. 1 As 121/2012 – 22, v němž byla posuzována téměř identická žádost stěžovatele o osvobození od soudních poplatků. Nejvyšší správní soud takto formulovanou žádost označil za zjevně šikanózní a nemíněnou vážně. Z celkové aktivity stěžovatele je navíc evidentní, že jde z hlediska počtu návrhů o kverulanta, který soudům směřuje své žádosti nikoliv proto, aby bylo rozhodnuto o věci, ale proto, aby bylo nějak rozhodnuto. S uvedeným názorem Nejvyššího správního soudu se krajský soud ztotožnil. U Krajského soudu v Brně je v úseku rozhodujícím podle soudního řádu správního evidováno 213 návrhů stěžovatele na zahájení řízení. Ani v jednom z iniciovaných řízení nedošlo k meritornímu rozhodnutí, které by žalobě vyhovělo. Krajský soud v Brně nejprve vyhovoval žádostem stěžovatele o osvobození od povinnosti zaplatit soudní poplatek, od počátku roku 2012 však s ohledem na charakter žalob a jejich četnost, dále s ohledem na změnu znění ustanovení § 36 odst. 3 s. ř. s. a na zvláště znějící žádosti a jejich přílohy o osvobození od soudních poplatků přehodnotil dosavadní praxi. Stěžovatele nadále poučuje o existenci břemene tvrzení a břemene důkazního s ohledem na jeho žádosti o osvobození od soudních poplatků, zasílá mu tiskopis Prohlášení a následně zamítá žádosti o osvobození od soudních poplatků pro neprokázání osobních a majetkových poměrů, nebo ve spojení s tímto důvodem nově i z důvodu odkazujícího na zneužití práva na osvobození od placení soudních poplatků. Krajský soud dodal, že v rámci řízení, které před zdejším soudem stěžovatel vede, došlo opakovaně k situaci, kdy mu soud přiznal osvobození od soudních poplatků a stěžovatel následně proti tomuto usnesení podal kasační stížnost (např. řízení vedené u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 30 A 21/2011 a 30 A 22/2011). I uvedená skutečnost nasvědčuje tomu, že se stěžovateli nejedná o to, aby bylo rozhodnuto o věci, ale aby bylo nějak rozhodnuto.

Stěžovatel podal proti výroku I. napadeného usnesení kasační stížnost. Druhý výrok tohoto usnesení, jímž byl vyzván k zaplacení soudního poplatku, kasační stížností nenapadl,

pokračování

nicméně žádal, aby soud přiznal tomuto výroku odkladný účinek. V kasační stížnosti stěžovatel uvedl celou řadu číslovaných námitek, z nichž některé spolu navzájem úzce souvisí. Souhrnně rekapitulováno tak především namítal, že součástí jeho žádosti o osvobození bylo čestné prohlášení, které nedostatek prostředků dokládá, nikoli pouze tvrdí. Doložení nedostatku finančních prostředků čestným prohlášením přitom zákon nezakazuje. Podle názoru stěžovatele je absurdní, že krajský soud líčí výši sociální dávky a zároveň v obdobném judikátu uvažuje, že nezná její výši (30 A 79/12). Je svévolí ze strany krajského soudu, pokud uvádí, že stěžovatel je příjemcem příspěvku na živobytí, ale současně poukazuje na to, že neví, zda není příjemcem další dávky. Otázka bydlení je veskrze soukromý údaj. Stěžovatel dále namítl, že krajský soud má aplikovat zákony, nikoli judikáty Nejvyššího správního soudu, natož týkající se jiného případu. Pokud se ztotožňuje s výkladem Nejvyššího správního soudu, je povinen to dostatečně odůvodnit. Je zjevné, že rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 3 As 59/2012 nenese závazný právní názor pro projednávanou věc, k zastavení přezkumu ve věci sp. zn. 1 As 121/12 došlo za jiného procesního stavu. Krajský soud předstírá, že stěžovatele poučil o existenci břemene tvrzení a břemene důkazního. Stěžovateli odňal zákonného soudce, je totiž nepravděpodobné, že by z desítek žalob ani jedna nenapadla jinému senátu než č. 30. Krajský soud dále stěžovateli zkrátil lhůtu pro podání opravného prostředku, neboť lhůta stanovená k zaplacení soudního poplatku je kratší než lhůta pro podání kasační stížnosti. Krajský soud navíc přiměřenost této lhůty neodůvodnil. Stěžovatel navrhl zrušení výroku I. napadeného usnesení.

Nejvyšší správní soud předně podotýká, že netrval na zaplacení soudního poplatku ani na zastoupení advokátem pro řízení o kasační stížnosti. Za situace, kdy je předmětem kasačního přezkumu usnesení, jímž byla zamítnuta žádost o osvobození od soudních poplatků, by totiž trvání na podmínce uhrazení soudního poplatku či na podmínce povinného zastoupení znamenalo jen další řetězení téhož problému (srov. rozsudek zdejšího soudu ze dne 13. 9. 2007, č. j. 9 As 43/2007 – 77, www.nssoud.cz).

Nejvyšší správní soud přezkoumal napadené usnesení v mezích námitek uplatněných v kasační stížnosti a po posouzení věci dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná.

Individuální osvobození od soudních poplatků je procesním institutem, jehož účelem je zejména ochrana účastníka, který se nachází v tíživých sociálních poměrech, před nepřiměřeně tvrdým dopadem zákona o soudních poplatcích. Aby mohl být účastník osvobozen od soudního poplatku podle ustanovení § 36 odst. 3 s. ř. s., musí být splněny tyto tři předpoklady: (a) účastník musí doložit, že nemá dostatečné prostředky, (b) musí podat žádost o osvobození od soudních poplatků, a (c) soud nesmí dospět k závěru, že návrh zjevně nemůže být úspěšný. Mimo ustanovení § 36 odst. 3 s. ř. s. se dílčím způsobem aplikuje rovněž ustanovení § 138 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“), za použití ustanovení § 64 s. ř. s., podle něhož lze přiznat účastníku řízení osvobození od soudních poplatků, odůvodňují-li to poměry účastníka, a to zcela nebo zčásti. Žadatel je přitom povinen soudu prokázat věrohodným způsobem své majetkové a sociální poměry. Citované ustanovení o. s. ř. pamatuje rovněž na situace, kdy uplatňování nebo bránění práva před soudem nese znaky svévole.

V posuzované věci krajský soud stěžovateli osvobození od soudních poplatků nepřiznal, neboť dospěl k závěru, že stěžovatel neunesl svou procesní povinnost doložit soudu, že nemá dostatečné prostředky, celý jeho postup navíc nese rysy zneužití práva.

Při zkoumání, zda účastník disponuje dostatečnými prostředky, aby mohl soudní poplatek zaplatit, je právě na účastníku samém, aby své materiální poměry dostatečně konkrétně popsal (břemeno tvrzení), a současně aby projevil zákonem požadovanou aktivitu a předložil soudu (pokud možno současně se žádostí o osvobození) doklady dosvědčující jeho nemajetnost, resp. nízké příjmy (břemeno důkazní). Pokud účastník tuto povinnost nesplní, soud výdělkové a majetkové možnosti sám z úřední povinnosti nezjišťuje (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 1. 2005, č. j. 7 Azs 343/2004 - 50, publikovaný pod č. 537/2005 Sb. NSS). Pro osvobození od soudních poplatků tak účastník musí doložit, že nemá dostatečné prostředky (kromě toho, že jeho návrh nesmí být zjevně neúspěšný a současně účastník o osvobození od soudních poplatků musí požádat). Soud je povinen v každém jednotlivém případě vážit konkrétní specifické okolnosti žádosti o osvobození od soudních poplatků a individuální poměry žadatele (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 8. 2009, č. j. 8 As 20/2009 - 50). Je proto na účastníkovi, aby v žádosti o osvobození od soudních poplatků uvedl, v čem nezpůsobilost uhradit soudní poplatek spočívá, přičemž musí být vždy posuzovány tyto poměry dle aktuálního stavu a komplexněji celkové výdělkové a majetkové poměry žadatele. Nejvyšší správní soud poznamenává, že netrvá na doložení poměrů účastníka řízení výhradně formou vyplnění zaslaného formuláře Potvrzení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech, nicméně v tomto formuláři jsou na základě dlouhodobé soudní praxe uvedeny údaje, které jsou pro rozhodování o osvobození od soudních poplatků pro soud podstatné. Účastník řízení tedy není povinen žádané údaje sdělit soudu výhradně formou vyplnění uvedeného tiskopisu, pokud však chtěl dosáhnout kladného rozhodnutí o jeho žádosti, bylo nutné sdělit soudu jakoukoliv jinou formou veškeré požadované údaje a v požadovaném rozsahu je doložit.

Krajský soud zaslal stěžovateli formulář *"Potvrzení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech"*. Stěžovatel tento formulář soudu zpět vyplněný nepředložil, ke svým majetkovým poměrům se vyjádřil ve vlastním čestném prohlášení. Zde sice mj. uvedl, že výše nezdanitelných příjmů je tisíc korun od června 2012, má tisícové peněžní závazky, je příjemcem státní podpory podle zákona č. 111/2006 Sb. (která mu však není vyplácena) a je plně invalidní, neupřesnil však výši svých závazků, nesdělil, zda je příjemcem invalidního důchodu a případně v jaké výši. Stěžovatel rovněž neupřesnil, co má na mysli „nenájemním“ způsobem bydlení, z jeho podání není zřejmé, kde fakticky bydlí a jaké jsou jeho náklady na bydlení. Stěžovatel tak ohledně svých majetkových poměrů soudu sdělil značně neurčité údaje, svá tvrzení řádně nedoložil. Nejvyšší správní soud se ztotožnil se závěrem krajského soudu, že podklady poskytnuté stěžovatelem nejsou k doložení jeho majetkových poměrů dostatečné.

K námitce stěžovatele, že bytové poměry jsou zcela soukromou záležitostí žadatele, Nejvyšší správní soud uvádí, že pokud chce účastník řízení čerpat výhodu v podobě osvobození od soudních poplatků, kterou za předpokladu splnění určitých podmínek právní úprava předvídá, musí řádně a dostatečně doložit, že tyto podmínky splňuje. Jednou z těchto podmínek je, jak již bylo výše uvedeno, prokázání, že nedisponuje dostatečnými prostředky, aby mohl soudní poplatek zaplatit. Z toho důvodu je samozřejmě nezbytné, aby

pokračování

poskytl soudu celkový a hodnověrný obraz o své osobní, majetkové a výdělkové situaci, a to do té míry, do jaké je to potřebné pro potřeby posouzení jeho žádosti o osvobození od soudních poplatků. Jelikož výdaje na živobytí, tedy i na bydlení, jsou podstatnou součástí majetkové situace účastníka, která může mít přímý vliv na konečné rozhodnutí o jeho žádosti, je nutné doložit i skutečnosti týkající se jeho bytové situace. Otázka, zda se jedná o soukromý údaj, či nikoliv, tedy nehraje za daných okolností roli, a Nejvyšší správní soud proto nemohl této námitce stěžovatele přisvědčit.

Námitka stěžovatele ohledně tvrzeného rozporu, že krajský soud líčí výši sociální dávky a zároveň v obdobném judikátu uvažuje, že nezná její výši, je neopodstatněná. Krajský soud totiž v napadeném usnesení výši dávky neuvádí, naopak poukazuje na to, že stěžovatel ve svém prohlášení neupřesnil, od kdy a v jaké výši dávku podle zákona č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi, pobírá. Stejně tak tvrzení stěžovatele, že krajský soud poukazuje na to, že neví, zda stěžovatel není příjemcem i jiné dávky, než je příspěvek na živobytí, je zcela evidentně bez vztahu k projednávané věci, neboť zcela postrádá oporu v usnesení krajského soudu.

Stěžovatel dále vytýkal krajskému soudu, že pouze „předstíral“, že jej poučil o břemeni tvrzení a břemeni důkazním. Nejvyšší správní soud zdůrazňuje, že obecná poučovací povinnost soudu vůči účastníku řízení se ve vztahu k možnosti požádat o osvobození od soudních poplatků vztahuje pouze na informování účastníka o existenci této možnosti, což krajský soud učinil v usnesení ze dne 29. 8. 2012, č. j. 30 A 70/2011 – 18, s odkazem na § 36 odst. 3 s. ř. s. Není tedy třeba, aby soud výslovně poučil účastníka i o tom, že je povinen nedostatek prostředků doložit a že důkazní břemeno v tomto ohledu spočívá na něm, nikoliv na soudu. Tato skutečnost ostatně přímo vyplývá ze samotného znění ustanovení § 36 odst. 3 s. ř. s., které hned v první větě stanoví, že *účastník, který doloží, že nemá dostatečné prostředky, může být na vlastní žádost usnesením předsedy senátu části osvobozen od soudních poplatků*.

Co se týče zneužívání dobrodiní osvobození od soudních poplatků, Nejvyšší správní soud předně uvádí, že toto je nepochybně důvodem způsobilým legitimizovat odklon od dosavadní rozhodovací praxe. Má-li soud v každém jednotlivém případě vážit konkrétní specifické okolnosti žádosti o osvobození od soudních poplatků a individuální poměry žadatele, musí se v rámci tohoto postupu zabývat i otázkou, zda žadatel neuplatňuje svá práva svévolně či šikanózním způsobem. Jakkoliv § 36 odst. 3 s. ř. s. oproti § 138 odst. 1 o. s. ř. výslovně nereprobuje osvobození účastníka řízení od povinnosti platit soudní poplatek v případě „svévolného uplatňování práva“, úvaha v naznačeném smyslu musí být imanentní součástí posouzení specifických okolností žádosti a individuálních poměrů žadatele a uplatní se tedy i v soudním řízení správním. Opačný závěr by byl v přímém rozporu s účelem tohoto institutu, jenž primárně brání tomu, aby účastník řízení nemohl pouze pro svou nepříznivou majetkovou situaci uplatňovat své právo u soudu. Usnesení, kterým krajský soud nevyhoví žádosti o osvobození od soudních poplatků v případě evidentního zneužívání práva na přístup k soudu, nemůže být s posledně jmenovaným právem účastníka řízení v rozporu (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 3. 2010, č. j. 8 As 22/2010 – 91, www.nssoud.cz).

V nyní projednávané věci má Nejvyšší správní soud za to, že krajský soud nepochybil, jestliže postup stěžovatele v jednotlivých řízeních posoudil jako svévolné

uplatňování práva. Nejvyšší správní soud konstatuje, že se krajský soud dostatečným způsobem zabýval osobou stěžovatele a jeho procesní činností v předmětném řízení i v dalších řízeních vedených před tímto soudem. Nejvyšší správní soud přisvědčil krajskému soudu v tom, že závěry o pokračujícím zneužívání práva lze činit s ohledem na četnost sporů iniciovaných stěžovatelem, na jejich podstatu a postup stěžovatele v jejich rámci, kdy stěžovatel často nepochybně nepostupuje s cílem dobrat se meritorního rozhodnutí ve sporné věci.

V projednávané věci bylo rovněž zcela na místě, že krajský soud poukázal na způsob, jímž stěžovatel sdělil soudu své osobní a majetkové poměry. Žádostí stěžovatele o osvobození od soudních poplatků téměř shodného obsahu se zabýval i Nejvyšší správní soud v usnesení ze dne 12. 9. 2012, č. j. 1 As 121/2012, kde konstatoval, že *„takto formulovaná žádost je podle názoru soudu zjevně šikanózní a není míněna vážně. Jediným smyslem takovéto žádosti je dosáhnout samostatného rozhodnutí soudu o této žádosti, nikoliv vyhovění žádosti. Pokud by tomu tak nebylo, jistě by žádost stěžovatel formuloval zcela jinak.“*

Nejvyšší správní soud zde rovněž odkazuje na stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. Cpjn 204/2009, kde je uvedeno: *„V této souvislosti je třeba vzít v úvahu účel právní úpravy soudních poplatků, od něž se odvíjejí i způsoby určení jeho výše v jednotlivých případech. Obecně uznávaným účelem (funkcí) soudních poplatků je zabezpečit zčásti úhradu nákladů, které vznikají státu výkonem soudnictví (fiskální funkce), omezovat podávání některých neuvážených či svévolných (šikanózních) návrhů na zahájení soudních řízení (regulační funkce) a působit na to, aby povinní dobrovolně plnili své povinnosti (motivační funkce) - srov. např. důvodovou zprávu k zákonu č. 549/1991 Sb. nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 5. 3. 2009, sp. zn. II. ÚS 2432/08.“*

Co se týče námitky stěžovatele, že krajský soud má aplikovat zákony a nikoli judikáty, Nejvyšší správní soud uvádí, že judikatura sice nemá normativní charakter, ale je významným argumentačním instrumentem při rozhodování obdobných případů. Poukaz krajského soudu na citovanou judikaturu soudu zdejšího tak je nejen případný, ale i žádoucí. Je to totiž právě Nejvyšší správní soud, který je zákonem povolán ke sjednocování judikatury správních soudů (§ 12 odst. 1 s. ř. s.). Nejvyšší správní soud nezjistil, že by soud argumentoval prostřednictvím rozhodnutí, která dospívají k odlišným závěrům.

K námitce týkající se odejmutí zákonného soudce Nejvyšší správní soud uvádí, že po důkladném prostudování soudního spisu nezjistil žádnou skutečnost, která by stěžovatelovu námitku jakýmkoliv způsobem podpořila. Z toho důvodu se Nejvyšší správní soud touto námitkou v rámci přezkumu napadeného usnesení dále nezabýval.

Ze všech výše uvedených důvodů dospěl Nejvyšší správní soud k závěru, že kasační stížnost proti napadenému usnesení krajského soudu není důvodná, a proto ji ve smyslu ustanovení § 110 odst. 1 s. ř. s. zamítl.

O návrhu stěžovatele na přiznání odkladného účinku vůči výroku II. napadeného usnesení, jímž byl vyzván k zaplacení soudního poplatku, Nejvyšší správní soud nerozhodoval. Stěžovatel totiž výrok II. napadeného usnesení svojí kasační stížností nenapadl a tudíž nebyly podle § 73 odst. 3 s. ř. s. ve spojitosti s § 107 s. ř. s. splněny podmínky pro pozastavení účinků tohoto výroku.

pokračování

Stěžovatel neměl ve věci úspěch, nemá proto podle § 60 odst. 1 s. ř. s. ve spojení s § 120 s. ř. s. právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti. V řízení o kasační stížnosti byl jediným účastníkem (kasační stížnost byla podána proti procesnímu usnesení krajskému soudu vydanému v dosud probíhajícím řízení o žalobě s účinky jen vůči jeho osobě), o nákladech žalovaného proto soud nerozhodoval.

P o u č e n í: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** přípustné opravné prostředky (§ 53 odst. 3 s. ř. s.).

V Brně dne 5. června 2013

JUDr. Jaroslav Vlašín
předseda senátu